

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 159.9:343.985

Павлюк Оксана Дмитрівна

*доктор філософії, асистент кафедри соціальної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Pavliuk Oksana

*PhD, Assistant of the Department of Social Psychology
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID: 0000-0003-1066-1235

Романенкова Олена Юріївна

*кандидат медичних наук,
доцент кафедри практичної психології та соціальних технологій
ПВНЗ «Європейський університет»*

Romanenkova Olena

*Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of
Practical Psychology and Social Technologies*

PHEI "European University"

ORCID: 009-0003-1099-0300

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF INTERROGATION OF MINORS

***Анотація.** Вступ. Одним із актуальних питань кримінального провадження за участю неповнолітніх осіб в Україні є здійснення правосуддя з урахуванням особливостей притаманних судовому провадженню за участю осіб, які не досягли вісімнадцяти років. Вирішення нагальних питань, пов'язаних із здійсненням правосуддя за участю даної категорії осіб, вимагає окрім дотримання юридичних норм,*

врахування морально-етичних, психологічних аспектів, що тісно переплітаються із злочинністю неповнолітніх та скоєнням кримінальних правопорушень щодо неповнолітніх, відповідним реагуванням на такі правопорушення, із запобіганням вчиненню кримінально караних діянь особами, які законом визнаються неповнолітніми, а також забезпеченням прав усіх неповнолітніх учасників кримінального провадження на різних його етапах. Допит, у тому числі, неповнолітньої особи є чи не єдиною слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться в усіх без винятку кримінальних провадженнях. У теорії кримінального процесу та в практичній діяльності слідчих підрозділів, судів існує чимало проблемних питань, що стосуються допиту неповнолітніх. Складність його проведення обумовлена специфікою психології формування такої категорії допитуваних, їх віковими та індивідуальними особливостями. Глибинні перетворення в суспільстві, суттєві зміни в системі цінностей у молоді, що відбулися останніми роками, зміни в психофізичному та соціальному розвитку неповнолітніх, що вплинуло на мотивацію їх поведінки, зумовило актуальність теми дослідження і необхідність комплексного вивчення психологічних аспектів допиту неповнолітніх.

Мета. Метою дослідження є розкриття психологічних особливостей допиту неповнолітніх.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення проведення допиту неповнолітніх в рамках кримінального провадження; 2) праці вітчизняних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження психологічних особливостей допиту неповнолітніх, розмежування кримінально-процесуальних та психологічних відносин у цій сфері. В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення; формалізації, аналізу та синтезу; логічного узагальнення результатів.

Результати. У науковій статті автором було здійснено спробу виділити психологічні особливості допиту неповнолітніх, підтрунтям чого стали погляди науковців і практиків. Рекомендовано допит з вільної розповіді, так як це сприяє активізації латентного шару, відображеного в пам'яті. Тому не слід без крайньої потреби переривати вільну розповідь допитуваного. Поставлене під час такої розповіді питання часто розсіює увагу допитуваного, порушує хід його думок, заважає пригадуванню фактів. Важливим є проведення повторного допиту, який може бути більш ефективним ніж первинний, оскільки слідчий вже володіє більшою інформацією про подію злочину, особу неповнолітнього в результаті першого допиту і новими даними у провадженні. З метою уникнення забування події рекомендується своєчасне проведення допиту з найменшим відривом у часі. Запропоновано внести зміни в законодавство, які б чітко зазначали можливість слідчим залучати окрім психолога, педагога, лікаря ще й психіатра для участі у допиті як неповнолітнього так і будь-якої іншої особи у необхідних випадках. А саме пропонуємо доповнити ст. 224 КПК України новою частиною у наступній редакції: «Слідчий, прокурор при проведенні допиту особи, що страждає відставанням у психічному розвитку, що не пов'язане з психічним розладом або визнана розумово відсталою, та у інших необхідних випадках може залучити психолога на підставі клопотання захисника чи за власною ініціативою».

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях буде визначено інші проблеми та перспективи їх вирішення, що стосуються психологічних особливостей допиту неповнолітніх. Це надасть змогу покращити методіку та організацію допиту неповнолітніх в рамках проведення кримінального провадження.

Ключові слова: кримінальне провадження, допит, неповнолітній, тактика, слідчий.

Summary. *One of the most pressing issues of criminal proceedings involving minors in Ukraine is the administration of justice with due regard to the peculiarities inherent in court proceedings involving persons under the age of eighteen. The solution of urgent issues related to the administration of justice involving this category of persons requires, in addition to compliance with legal norms, consideration of moral, ethical and psychological aspects that are closely intertwined with juvenile delinquency and the commission of criminal offences against minors, appropriate response to such offences, prevention of criminal offences by persons recognised by law as minors, and ensuring the rights of all juvenile participants in criminal proceedings at various stages of the proceedings. Interrogation, including of a minor, is almost the only investigative (detective) action that is conducted in all criminal proceedings without exception. In the theory of criminal procedure and in the practical work of investigative units and courts, there are many problematic issues relating to the interrogation of minors. The complexity of its conduct is due to the specific psychology of the formation of this category of interrogated persons, their age and individual characteristics. The profound transformations in society, significant changes in the system of values among young people in recent years, changes in the psychophysical and social development of minors, which affected the motivation of their behaviour, have led to the relevance of the research topic and the need for a comprehensive study of the psychological aspects of interrogating minors.*

Purpose. *The purpose of the study is to psychological features of interrogation of minors.*

Materials and methods. *The materials of the study are: 1) regulatory and legal support for the interrogation of minors in criminal proceedings; 2) works of domestic authors who conduct their scientific and practical research on the psychological features of interrogation of minors, and the distinction between criminal procedure and psychological relations in this area. In the course of the*

study, the following scientific methods were used: theoretical generalisation; formalisation, analysis and synthesis; logical generalisation of the results.

Results. In the article, the author attempts to highlight the psychological features of interrogation of juveniles, based on the views of scholars and practitioners. The author recommends free narrative interrogation, as it helps to activate the latent layer reflected in memory. Therefore, one should not interrupt the interrogated person's free speech unless absolutely necessary. A question asked during such a story often distracts the interrogated person, disrupts his or her train of thought, and interferes with the recall of facts. It is important to conduct a second interrogation, which can be more effective than the initial one, as the investigator already has more information about the crime, the identity of the minor as a result of the first interrogation and new data in the proceedings. In order to avoid forgetting the event, it is recommended that the interrogation be conducted in a timely manner with the smallest possible time gap. It is proposed to amend the legislation to clearly state that investigators may involve a psychologist, teacher, or doctor in addition to a psychiatrist to participate in the interrogation of both a minor and any other person in necessary cases. Namely, we propose to add a new part to Article 224 of the CPC of Ukraine as follows: «When interrogating a person suffering from mental retardation not related to a mental disorder or recognised as mentally retarded, and in other necessary cases, the investigator, prosecutor is obliged to involve a psychologist on the basis of a defence counsel's request or on his/her own initiative».

Discussion. In further research it is proposed to other problems and prospects for their solution relating to the psychological characteristics of interrogation of minors. This will help to improve the methodology and organisation of interrogation of minors in criminal proceedings.

Key words: *criminal proceedings, interrogation, minor, tactics, investigator.*

Постановка проблеми. Одним із актуальних питань кримінального провадження за участю неповнолітніх осіб в Україні є здійснення правосуддя з урахуванням особливостей притаманних судовому провадженню за участю осіб, які не досягли вісімнадцяти років. Вирішення нагальних питань, пов'язаних із здійсненням правосуддя за участю даної категорії осіб, вимагає окрім дотримання юридичних норм, врахування морально-етичних, психологічних аспектів, що тісно переплітаються із злочинністю неповнолітніх та скоєнням кримінальних правопорушень щодо неповнолітніх, відповідним реагуванням на такі правопорушення, із запобіганням вчиненню кримінально караних діянь такими особами, а також забезпеченням прав усіх неповнолітніх учасників кримінального провадження на різних його етапах.

На сьогодні найбільша увага зосереджується на захисті прав і свобод неповнолітніх у кримінальному провадженні, хід якого може негативно вплинути на їх психологічний і моральний стан. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [1] в рамках окремої глави 38 передбачає кримінальне провадження щодо неповнолітніх, норми якого визначають особливості кримінальної процесуальної діяльності за участю таких осіб, що забезпечує додатковий захист їх прав та законних інтересів.

Варто зазначити, що допит, у тому числі, неповнолітньої особи є чи не єдиною слідчою дією, яка проводиться в усіх без винятку кримінальних провадженнях. У теорії кримінального процесу та в практичній діяльності слідчих підрозділів, судів існує чимало проблемних аспектів, що стосуються допиту неповнолітніх. Складність його проведення обумовлена специфікою психології формування такої категорії допитуваних, їх віковими та індивідуальними особливостями.

Глибинні перетворення в суспільстві, суттєві зміни в системі цінностей у молоді, що відбулися останніми роками, зміни в

психофізичному та соціальному розвитку неповнолітніх, що вплинуло на мотивацію їх поведінки, зумовило актуальність теми дослідження і необхідність комплексного вивчення психологічних аспектів допиту неповнолітніх.

Аналіз останніх досліджень та проблематики за цією темою свідчить, що питання психологічних особливостей допиту неповнолітніх неодноразово були предметом наукових праць таких науковців: В. В. Баранчук [7], В.В. Гірук [5], В.М. Лушпієнко [2] та ін. Значну увагу проблемі кримінальна процесуальної регламентації й тактики допиту неповнолітнього підозрюваного приділив О. М. Процюк у кандидатській дисертації «Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного» (2017 р.) [3]. Питанню пошуку напрямів удосконалення процесуального законодавства щодо неповнолітніх присвятила О. А. Галустян у кандидатській дисертації на тему «Юридико-психологічна характеристика нейтралізації слідчим негативного психологічного впливу з боку допитуваних» (2013 р.) [4].

Уявлення зазначених науковців про можливість удосконалення кримінального провадження щодо неповнолітніх в аспекті психологічного дискурсу викликають безсумнівний теоретичний інтерес. Однак такі погляди досі не поєднані в цілісне уявлення про механізм впливу досягнень психологічної науки на тактику допиту неповнолітніх у кримінальному провадженні.

Метою цієї статті є розкриття психологічних особливостей допиту неповнолітніх.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення проведення допиту неповнолітніх в рамках кримінального провадження; 2) праці вітчизняних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження психологічних особливостей допиту

неповнолітніх, розмежування кримінально-процесуальних та психологічних відносин у цій сфері.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення; формалізації, аналізу та синтезу; логічного узагальнення результатів.

Виклад основного матеріалу. В рамках кримінального провадження для отримання доказів виникає необхідність у допиті неповнолітніх осіб. Враховуючи особливості психіки неповнолітніх, слідчий або прокурор не повинен беззастережно довіряти їх показанням. Тут варто обумовити, що неповнолітнім властиві такі якості, як підвищена орієнтовно-дослідницька діяльність, спрямованість уваги на екстраординарні події, безпосередність, щирість, правдивість порівняно з дорослими [2, с. 278]. З іншого – вони мають менший обсяг сприйняття та довготривалої пам'яті, менш точно відображають просторові якості об'єктів: їх розмір, віддаленість, конфігурацію, кольорові відтінки; частіше за дорослих помиляються у визначенні часових періодів, плутають послідовність подій.

Починаючи допит, варто звернути увагу на «важливість комунікабельної поведінки слідчого, прокурора, яка повинна охоплювати демонстрацію його особистих якостей, які можуть схилити до нього допитуваного. У це поняття можна включити такі якості, як ввічливість, об'єктивність, добросовісність, справедливість. Під час допиту неповнолітніх комунікабельна поведінка слідчого, прокурора повинна компенсувати недостатній рівень розвитку комунікативних здібностей у підлітків, попередити з його сторони дії, які можуть призвести до конфлікту» [3, с. 127].

Загалом сутністю тактичних прийомів допиту є психологічний вплив, який здійснюється на допитуваного. Так, можна виділити наступні тактично-психологічні прийоми допиту неповнолітнього.

Бесіда. Тактичний прийом «бесіда» являє собою довірчу розмову на абстрактні теми між слідчим і неповнолітнім. Цільова характеристика названого тактичного прийому полягає, по-перше, у встановленні психологічного контакту з допитуваною особою, по-друге, в аналізі та тестуванні поведінкової характеристики особи в спокійній обстановці під час розмови. Також, при застосуванні зазначеного тактичного прийому слідчий нейтралізує, наприклад, нервовий стан допитуваної особи, її зайву невпевненість і коливання, якщо вони помітні на початку допиту, коли розмова ще не торкнулася з'ясовуваних обставин і предмета доказування. Під час бесіди, шляхом постановки запитань щодо деяких обставин, про які слідчий має повну інформацію, він може в такий спосіб здійснювати діагностику поведінкових і психологічних особливостей особи у випадках надання завідомо неправдивої інформації. Розглянутий тактичний прийом може застосовуватися як в умовах безконфліктної, так і в умовах конфліктної слідчої ситуації.

Метод контрасту. З метою встановлення психологічного контакту і підлаштування неповнолітнього до конструктивної інформаційної взаємодії, у випадках необхідності зняття стану напруженості, зайвої нервозності, слідчий може продемонструвати існування ще гірших ситуацій, що складаються для допитуваних осіб, які він зустрічав у своїй слідчій практиці. Подібне порівняння становища особи, яку допитують, і можливих найгірших ситуацій може благотворно вплинути на неї, створивши спокійну і довірчу обстановку на допиті. Ефект від застосування подібного тактичного прийому, що ґрунтується на досягненнях психології, яскраво проілюстровано в науковій літературі [4, с. 108].

Метод когнітивного інтерв'ювання (пригадування забутого). Тактичний прийом, що розглядається, ґрунтується на досягненнях сучасної когнітивної психології та використовується у випадках, коли особа, яку

допитують, щиро з огляду на різні причини зазнає складнощів зі спогадом злочинної події, яка відбулася. Сам метод ґрунтується на кількох принципах: а) викладення інформації про подію у зворотному хронологічному порядку; б) викладення інформації про подію з погляду інших її учасників; в) викладення інформації про злочинну подію, яка сталася, в умовах когнітивної репрезентації (уявний образ події, яка сталася); г) викладення інформації з акцентом на будь-які деталі події, яка відбулася, зокрема й ті, що не мають значення для розслідування, але, проте, допомагають допитуваній особі пригадати забуте, ґрунтуючись на асоціативному ряду. Використання зазначеного тактичного прийому обмежене безконфліктними слідчими ситуаціями, коли немає підстав вважати, що допитувана особа навмисне спотворює або приховує криміналістично значущу інформацію. Загалом ефективність методу науково доведена, хоча окремими дослідниками наголошується на необхідності подальшого його вдосконалення [5, с. 140].

Метод прямого запитання. Суть тактичного прийому полягає в тому, що допитувана особа з великою часткою ймовірності правдиво відповість на запитання, яке їй ставлять безпосередньо. Ефективність зазначеного тактичного прийому полягає в успішному поєднанні фактора несподіванки та односкладового запитання, що не передбачає варіантів відповіді.

Заміна мотивацій. Як уже доведено психологами, в основі обману лежить цілеспрямований характер дій, обумовлених психологічними умовами, тобто мотивом [6, с. 112]. Серед мотивів дачі завідомо неправдивих показань можна виділити страх кримінального покарання допитуваної особи, страх за своє життя і здоров'я, життя і здоров'я своїх близьких родичів, корисливість, яка виражається, наприклад, у небажанні розкривати місцезнаходження викраденого, релігійні мотиви тощо. Основним напрямком роботи слідчого у таких випадках є розкриття зазначених мотивів і пробудження позитивної мотивації на дачу правдивих

показань. Це досягається різними способами із використанням різних рекомендацій. Одним із найпоширеніших способів є метод переконання (аргументації), визначення позитивних перспектив тощо шляхом зміни мотивації.

Варто також вказати, що допит неповнолітньої особи проводиться обов'язково у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності — лікаря. Присутність лікаря разом із законним представником, педагогом або психологом необхідна при наявності даних про розумову відсталість дитини, її хворобливість тощо. Як законні представники до участі в допиті можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності — опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній. Процесуальний порядок залучення законного представника до участі у кримінальному провадженні передбачений ст. 44 КПК України.

Батьки та інші законні представники, як правило, мають авторитет і довіру неповнолітнього, можуть сприяти встановленню контакту з дитиною, отриманню правдивих показань, а також захисту його прав і законних інтересів. Разом із тим, якщо є підстави вважати, що батьки або інші законні представники заінтересовані в неправдивих показаннях неповнолітнього, справляють на нього негативний вплив чи їх інтереси суперечать інтересам особи, яку вони представляють, за рішенням слідчого чи прокурора такий законний представник замінюється іншим.

Встановити психологічний контакт з неповнолітнім слідчому може допомогти спеціаліст педагог, психолог чи психіатр. Використання слідчим спеціальних психологічних знань може проходити у таких формах як участь спеціаліста-психолога при проведенні допиту на досудовому

розслідуванні та під час судового розгляду, проведення судово-психологічної експертизи, надання психологічних консультацій.

Варто зазначити, що досягнення психологічної науки недостатньо використовуються у розслідуванні, не говорячи вже про практичні навички їх застосування на практиці.

В. В. Баранчук справедливо стверджує, що здебільшого їх використання зводиться до призначення слідчим судово-психологічної експертизи [7, с. 505]. Основна причина цьому – нечітке нормативно-правове закріплення форм застосування спеціальних психологічних знань, зазначає вчений, недостатнє визначення компетенції спеціалістів, що беруть участь у слідчих діях, відсутність єдності поглядів учених щодо бачення цієї проблеми та надання слідчим систематизованих практичних рекомендацій. Перешкодою залучення психологічних знань у практику є недосконалість організаційних основ такої діяльності, відсутність системи спеціальних психологічних підрозділів, які б забезпечували участь спеціаліста-психолога в слідчих і судових діях, проведення судово-психологічних експертиз та надання офіційних психологічних консультацій.

Ще однією важливою проблемою є відсутність технічних можливостей використання допомоги спеціаліста-психолога в Україні. Так, поліцейські відділення більшості розвинених зарубіжних країн обладнані кімнатами для допитів зі спеціальним дзеркальним склом і мікрофонами. Це дозволяє спеціалісту в ході допиту знаходитися за склом із зовнішньої сторони в процесі допиту і по його закінченню, ефективніше здійснювати нагляд за допитуваним, давати рекомендації щодо напрямку процесу допиту, про зміну його тактики, а приховане спілкування між ним та слідчим через мікрофони не порушує атмосферу. Відсутність третьої особи у кабінеті сприяє налагодженню психологічної атмосфери допиту.

Проблеми застосування психологічних знань для встановлення психологічного контакту пов'язані з формами їх застосування на практиці. Основною процесуальною формою є участь спеціаліста при проведенні допиту. У якості спеціаліста, що може допомогти налагодити психологічний контакт з допитуваним слідчий може залучити педагога (у більшості випадків при допиті неповнолітнього), психолога, психіатра, лікаря (наприклад лікаря педіатра при допиті малолітньої особи).

Чітка регламентація застосування психологічних знань стосується лише допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Так, статтями 226, 227, 354 та 491 КПК України, законодавець зобов'язав слідчого проводити допит малолітньої або неповнолітньої особи з обов'язковою присутністю законного представника, педагога або психолога, а за необхідності лікаря. Законодавець виходить з того, що педагог – це спеціаліст, який володіє знаннями в галузі психології дітей та підлітків, володіє професійними навичками спілкування. Закон не надає вказівок щодо мети та змісту діяльності педагога, психолога чи лікаря під час проведення допиту зазначених осіб. У статтях КПК України відсутні вимоги до особи, яка виконує функцію педагога під час допиту неповнолітньої особи. Зазначено лише про можливість вказаних осіб ставити запитання допитуваному (ст. 491 КПК України). «Педагог здатний методично грамотно підготувати підлітка до майбутньої процедури допиту, яка, безумовно, є малоприємною, а іноді й травмує його ще не сформовану психіку, сконцентрувати увагу на подіях, про які будуть розпитувати, переконати в необхідності говорити правду» [8, с. 183]. До початку проведення допиту неповнолітнього бажано провести попереднє знайомство та бесіду педагога (психолога чи лікаря педіатра) з підлітком у присутності слідчого (прокурора) для налагодження психологічного контакту між підлітком та спеціалістом.

При необхідності функцію педагога на допиті неповнолітнього може виконати особа, яка має досвід практичної роботи з відповідною віковою групою (наприклад, керівник гуртка дитячого клубу, тренер, викладач музичної школи, школи мистецтв як педагоги додаткової освіти). В такому випадку пріоритетними є саме досвід роботи і вміння знайти підхід до дитини, встановити з нею психологічний контакт, розташувати до дачі показань, а також характер відносин між педагогом і неповнолітнім.

Вчені абсолютно справедливо відзначають, що для успішного встановлення психологічного контакту запрошений на допит педагог повинен мати досвід роботи не з будь-якими дітьми, а саме того віку, до якого належить допитуваний підліток [9, с. 119]. Залучати педагога, що викладає в старших класах, для участі в допиті школяра третього класу небажано. Це пов'язано з тим, що істотне значення тут має професійний досвід з керівництва дітьми певного віку.

На жаль, на практиці так буває не завжди. І навіть трапляються випадки, коли на допити неповнолітніх як педагогів запрошуються вихователі дитячих садків, які постійно працюють з дітьми від двох до семи років. А пояснити це можна лише інтересами практичної зручності для слідчого, який не обтяжує себе пошуком і викликом того педагога, який дійсно зміг би бути активним учасником допиту, і постійно звертається «за педагогами» в розташований неподалік від місця його роботи дитячий садок.

Щодо питання про те, якого педагога (психолога) краще запросити на допит, безумовно, слід враховувати думку неповнолітнього. Залежно від ситуації це може бути як знайомий, так і незнайомий підлітку педагог. Важливо, щоб вони не знаходилися в неприязних стосунках, інакше педагог однією своєю присутністю буде негативно впливати на допитуваного, що не зможе не вплинути на процес встановлення

психологічного контакту. На наш погляд, у таких випадках доцільно залучати саме психолога, який незнайомий допитуваному.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, автором було здійснено спробу виділити психологічні особливості допиту неповнолітніх, підґрунтям чого стали погляди науковців і практиків. Рекомендовано допит зі вільної розповіді, так як це сприяє активізації латентного шару, зображеного в пам'яті. Тому не слід без крайньої потреби переривати вільну розповідь допитуваного. Поставлене під час вільної розповіді питання часто розсіює увагу допитуваного, порушує хід його думок, заважає пригадування фактів. Важливим є проведення повторного допиту. Повторний допит може бути більш ефективним ніж первинний, оскільки слідчий вже володіє більшою інформацією про подію злочину, особу неповнолітнього в результаті першого допиту і новими даними у провадженні. З метою уникнення забування події рекомендується своєчасне проведення допиту з найменшим відривом у часі. У зв'язку з цим можна констатувати, що допитувати неповнолітнього необхідно якомога швидше після подій, які цікавлять слідство, так як спотворення при відтворенні може статися у них набагато швидше ніж у дорослих, а при їх відносно задовільному психічному і фізичному стані це гарантує точність і повноту їх показань.

Окрім того, можна прийти висновку, що чинним законодавством України не досить чітко визначені форми застосування спеціальних психологічних (психіатричних) знань, компетенція психолога, психіатра, педагога чи лікаря, порядок проведення допиту неповнолітнього за їх участю. Зазначені недоліки ускладнюють процес взаємодії між слідчим та спеціалістом (експертом) при встановленні психологічного контакту під час проведення допиту. На наш погляд, необхідно внести зміни в законодавство, які б чітко зазначали можливість слідчим залучати окрім психолога, педагога, лікаря ще й психіатра для участі у допиті як

неповнолітнього так і будь-якої іншої особи у необхідних випадках. А саме пропонуємо доповнити ст. 224 КПК України новою частиною у наступній редакції: «Слідчий, прокурор при проведенні допиту особи, що страждає відставанням у психічному розвитку, що не пов'язане з психічним розладом або визнана розумово відсталою, та у інших необхідних випадках зобов'язаний залучити психолога на підставі клопотання захисника чи за власною ініціативою».

В подальших наукових дослідженнях буде визначено інші проблеми та перспективи їх вирішення, що стосуються психологічних особливостей допиту неповнолітніх.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 16.12.2024).

2. Лушпієнко В.М. Дослідження показань свідка як елемент справедливого судового розгляду. *Інновації юридической науки в процессе европейской интеграции: Міжнародна наукова-практична конференція* (м. Сладковічево, Словацька Республіка, 10-11 березня 2017 р.) Сладковічево, 2017. С. 278-281.

3. Процюк О. М. Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного: дис. канд. юр. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 243 с.

4. Галусян О. А. Юридико-психологічна характеристика нейтралізації слідчим негативного психологічного впливу з боку допитуваних. дис. канд. юр. наук: 19.00.06. Київ, 2013. 203 с.

5. Гірук В.В. Тактика допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів : дис. канд. юрид. наук. Київ, 2021. 250 с.

6. Мазяр О.В. Диференціальна психологія : модульний курс : навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 284 с.
7. Баранчук В. В. Участь спеціаліста-психолога у проведенні допиту. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законодавчій і правозахисній діяльності : тези доп. та повідомл. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 3 квіт. 2009 р.). Київ : Атіка, 2009. С. 504-506.
8. Комісарчук Ю. А., Литвин Е. П. Особливості проведення допиту щодо неповнолітніх у воєнний час. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 21 жовт. 2022 р.) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 182–186.
9. Загамула В. В. Розслідування втягнення неповнолітніх в заняття проституцією: дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 242 с.

References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy №4651-VI [On virtual assets: Law of Ukraine of 13.04.2012]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
2. Lushpienko, V.M. (2017). Doslidzhennia pokazan svidka yak element spravedlyvoho sudovoho rozghliadu [Investigation of witness testimony as an element of a fair trial]. *Innovatsii yuridicheskoy nauki v protsesse evropeyskoy intehratsii: Mizhnarodna naukova-praktychna konferentsiia*. Sladkovichevo. P. 278-281 [in Ukrainian].
3. Protsiuk, O. M. (2017). Kryminalna protsesualna rehlamentatsiia y taktyka dopytu nepovnlitnoho pidozriuvanoho [Criminal Procedural Regulation and Tactics of Interrogation of a Juvenile Suspect]. Dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv [in Ukrainian].
4. Halustian, O. A. (2013). Yurydyko-psykholohichna kharakterystyka neitralizatsii slidchym nehatyvnoho psykholohichnoho vplyvu z boku

dopytuvanykh [Legal and Psychological Characteristics of the Investigator's Neutralization of Negative Psychological Influence on the Part of Interrogated Persons]. Dys. ... kand. yuryd. nauk: 19.00.06. Kyiv [in Ukrainian].

5. Hiruk, V.V. (2021). Taktyka dopytu malolitnykh poterpilykh vid nasylnytskykh zlochyniv [Tactics of interrogation of juvenile victims of violent crimes]. Dys. ... kand. yuryd. nauk: 19.00.06. Kyiv [in Ukrainian].

6. Maziar, O.V. (2017). Dyferentsialna psykholohiia: modulnyi kurs: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Vydavnychiy dim «Kondor». 284 p.

7. Baranchuk, V. V. (2009). Uchast spetsialista-psykhologa u provedenni dopytu [Participation of a psychologist in interrogation]. *Zasady kryminalnoho sudochynstva ta ikh realizatsiia v zakonodavchii i pravozakhysniy diialnosti: tezy dop. ta povidoml. nauk.-prakt. konf.* Kyiv, P. 504-50 [in Ukrainian].

8. Komissarchuk, Yu. A., Lytvy, n E. P. (2022). Osoblyvosti provedennia dopytu shchodo nepovnlitnykh u voiennyi chas [Peculiarities of interrogation of minors in wartime]. *Teoriia ta praktyka protydii zlochynnosti u suchasnykh umovakh: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Lviv: Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav, P. 182–186 [in Ukrainian].

9. Zahamula, V. V. (2019). Rozsliduvannia vtiahnennia nepovnlitnykh v zaniattia prostytutsiieiu [Investigation of involvement of minors in prostitution]: dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Kyiv [in Ukrainian].